

Veileder for NAV-kontoret:

Grønt arbeid

en god start på arbeidsrettet aktivitet

1. Innledning

Grønt arbeid er et arbeidstilbud på gård i regi av NAV, for mennesker med psykiske og/eller rusrelaterte helseproblemer. Tilbudet er et av mange tilrettelagte tiltak, utviklet gjennom Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse.

Erfaringene viser at Grønt arbeid – arbeidsrettet fysisk aktivitet i kontakt med dyr og natur i det sosiale fellesskapet på gården – er et virksomt tiltak i forhold til å styrke arbeidsmuligheter, helsemessig bedring og økt livskvalitet.

Denne veilederen, med tilhørende avtale/kravspesifikasjon, skal bidra til å kvalitetssikre Grønt arbeid-tiltakene. Formålet er å gi retningslinjer for faglig innhold og et verktøy som viser trinnene ved igangsetting og oppfølging av slike arbeidstilbud.

Veilederen er utarbeidet på bakgrunn av erfaringer fra *Vilje Viser Vei*-tiltak og pilotgårder, innspill fra NAV-kontor lokalt, Norges Bondelag og samarbeid med bransjeforeningen Attføringsbedriftene og Det Kongelige Selskap for Norges Vel.

2. Hva er Grønt arbeid

Grønt arbeid er en del av *Inn på TUNET*, som er en samlebetegnelse på det mangfold av tilrettelagte aktiviteter som tilbys på gårdsbruk, for ulike brukergrupper, i samarbeid med ulike etater og tjenester. Disse tilrettelagte aktivitetene faller i tre hovedgrupper:

- "Grønn undervisning", som er skolerelaterte opplæringsaktiviteter
- "Grønn omsorg", som favner helserelatert rehabilitering og terapeutisk aktivitet
- "Grønt arbeid", som betegner arbeid og arbeidsforberedende aktiviteter

Grønt arbeid er et lavterskeltilbud som skal ivareta arbeidsdimensjonen i brukernes rehabiliteringsprosess, med gårdsdrift, dyr, natur og sosialt fellesskap som ramme. Tiltaket er ikke ment å kvalifisere for å bli gårdbruker, men skal tilby allsidige arbeidstreningsmuligheter. Aktuelle arbeidsområder innbefatter: Dyrestell, skog- og jordbruksarbeid, mekanisk arbeid, snekker-/malerarbeid, gartner-/steinarbeid, vaktmester, mv.

Tiltaket er primært basert på APS (arbeidspraksis i skjermet virksomhet), unntaksvis VTA (varig tilrettelagt arbeid), og skal være et supplement til allerede eksisterende tiltakstilbud i NAV.

Grønt arbeid er organisert som et eget fagutviklingsprogram i satsingen på arbeid og psykisk helse i NAV, med en egen fagansvarlig i Arbeids- og Velferdsdirektoratet, som skal bidra med fagstøtte og påse at retningslinjer og veileder følges. I hvert enkelt fylke er det Fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse som har dette oppfølgingsansvaret overfor de lokale Nav-kontor.

Mål og innhold

Målgruppen for tiltaket er primært personer med psykiske helseproblemer og/eller rusrelatert problematikk.

Målet med Grønt arbeid er å gi den enkelte deltaker en god mulighet til å komme ut i arbeid eller aktivitet, samt å bidra til helsemessig bedring og økt livskvalitet.

Grønt arbeid skal være et fleksibelt og individuelt tilrettelagt arbeidstilbud. Deltakerne skal erfare at arbeidet oppleves som meningsfylt. Arbeidsoppgaver og aktiviteter skal tilpasses den enkeltes individuelle forutsetninger, ønsker og behov, slik at deltakerne møter utfordringer og krav som gir gode mestringsmuligheter og utvikling i vid forstand.

Grønt arbeid tilbyr deltakerne:

- Avklaring av arbeidsevne og kompetanse
- Arbeidserfaring
- Personlig utvikling
- Strukturert hverdag
- Sosial trening
- Bedre psykisk og fysisk helse
- Bistand til å finne mål for videre arbeidsrehabilitering

Det handler om reell arbeidstrening med utgangspunkt i de ressurser og muligheter gårdsbruket byr på. Ofte anvendt i kombinasjon med andre tiltak eller aktiviteter, som behandling, kurs/utdanning eller sosialfaglig oppfølging ift bolig, økonomi, familiære forhold, mv.

Gårdsbruk som er har eller er aktuelle for tiltaket Grønt arbeid skal alle ha en allsidig gårdsdrift. De ulike arbeids- og aktivitetstilbudene på den enkelte gård kan inkludere:

- Stell og foring av dyr
- Skogsarbeid
- Ved- og planteproduksjon
- Maskinbruk og -vedlikehold
- Utvendig og innvendig vedlikehold
- Kjøkkenarbeid, matlaging
- Fysisk trening
- Besøksvirksomhet
- og ellers arbeidsoppgaver etter gårdens årsplan

Fysisk aktivitet

Regelmessig fysisk aktivitet har positive effekter på både fysisk og psykisk helse. Det skal legges til rette for at mosjon og trening kan integreres i brukernes tiltaksopplegg.

Måltider

Felles måltider er et viktig sosialt samlingspunkt. Gården skal tilby lunsj og/eller frokost som faste måltider for deltakerne, og legge til rette for at deltakerne kan involveres i tilberedning/organisering av dette. Det skal også tilbys kostholdsveiledning.

Transport

Deltakerne er avhengige av en hensiktsmessig reisemåte til og fra tiltaket. Om det er behov for annen ordning enn kollektivtransport skal dette avklares, f.eks bruk av egen bil eller hente-/bringtjeneste i regi av tiltaksarrangør/gård.

Brukermedvirkning og planlegging

Brukermedvirkning er presisert i all oppfølging i NAV: Den enkelte bruker skal medvirke og ta aktivt del i alt som inngår i prosessen frem mot sitt mål. Dette innebærer bl.a. at bruker skal få "skreddersydd" Grønt arbeid-tiltaket etter sine egne forutsetninger, behov og ønsker så langt det er mulig, ift arbeidstid, arbeidsoppgaver, gruppebaserte aktiviteter, mv.

Ved oppstart i tiltaket skal bruker sammen med arbeidsleder/oppfølgingsansvarlig utarbeide en egen plan for det som skal skje i tiltaksperioden på gården, en såkalt "gjennomføringsplan". Denne skal være i overensstemmelse med vedkommendes overordnede aktivitetsplan fra NAV, som ligger til grunn for innsøkningen i tiltaket.

Gjennomføringsplanen skal ha et hovedmål relatert til arbeid, samt delmål relatert til andre motivasjons- og mestringsaktiviteter, og skal således være brukers eget "verktøy" for å strukturere prosessen frem mot sine mål for tiltaksdeltakelsen. Planen skal være åpen for justeringer og evt endringer underveis i tiltaksperioden om det skulle vise seg å være behov for det.

Særlig viktig er det at denne planen og aktivitetsplanen fra NAV til sammen favner fremtidig overgang til etterfølgende tiltak, utdanning eller jobb, eller synliggjør samtidig kombinasjon med andre tilbud, som for eksempel behandling, slik at en kan sikre kontinuitet, koordinering og forutsigbarhet i disse kritiske fasene i brukerløpet.

3. Hvordan etablere Grønt arbeid-tiltak

NAV er ansvarlig for opprettelse og oppfølging av Grønt arbeid-tiltakene. Denne prosessen er kvalitetssikret gjennom en egen avtale med kravspesifikasjon for denne type tiltak (se mal for *Avtale om gjennomføring av tiltaket Grønt arbeid*).

Etableringen og gjennomføringen av Grønt arbeid-tiltak stiller store krav til tett samarbeid mellom alle involverte parter, og avklaring av roller, ansvar, oppgaver og rutiner blir ytterst viktig. Dette gjelder også for "underveisevaluering" av tiltaket, med sikte på kvalitetssikring og avdekking av forbedringspotensial.

Brukermedvirkningen skal hele veien være førende for det helhetlige opplegg som utarbeides for hver enkelt bruker, på sin vei mot deltakelse i arbeidslivet.

3.1 Aktører i etableringsprosessen

- **NAV-kontoret:**
har oversikt over brukerne og over behov for Grønt arbeid-tiltak samt oppfølgingsansvar overfor brukerne
- **Helsetjenester:**
har oversikt over brukere og er fagressurs for helserelaterte utfordringer
- **NAV Fylkesledd:**
forvalter tiltaksbudsjettet og finansierer tiltaksplassene
- **Tiltaksarrangør:**
er ansvarlig for Grønt arbeid-tiltaket, og for oppfølging av gårdbruker
- **Gården:**
drifter Grønt arbeid-plassene, med daglig oppfølgings-/arbeidslederansvar for deltakerne
- **Fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse:**
fagressurs og koordinator for etableringsprosessen, med oppfølgingsansvar overfor NAV-kontoret.

3.2 Situasjonsavklaring

Forutsetningen for en etablering av Grønt arbeid-tiltak er at det lokalt finnes:

- Et *brukerbehov* for denne typen tilrettelagte tiltaksplasser
- En eller flere *gårder* som kan tilby en hensiktsmessig ramme og forutsetninger for Grønt arbeid
- *Finansieringsmuligheter* i form av statlige tiltaksplasser
- En eller flere godkjente *tiltaksarrangører* som kan stå ansvarlige for tiltaket

Dette må avklares: Hva er behovet for Grønt arbeid-tiltak? Finnes det aktuelle gårder eller tiltaksarrangører? Finnes ledige tiltaksplasser i fylket, eller muligheter for omdisponering av eksisterende plasser? Initiativet til en slik avklaring kan i utgangspunktet komme fra hvem som helst av aktørene, og så tas videre og koordineres av lokalt NAV-kontor eller Fylkeskoordinatoren.

3.3 Gjennomføringsavtale og tiltaksopprettelse

Om forutsetningene synes å være til stede, må aktørene sette seg sammen og jobbe frem en gjennomføringsavtale for det aktuelle Grønt arbeid-tiltaket, basert på avtalemalen som er utarbeidet for slike tiltak.

Dette er en forpliktende avtale mellom NAV, tiltaksarrangøren og gårdbrukeren, som skal klargjøre og regulere de respektive partenes ulike oppgaver, ansvar og roller i samarbeidet om tiltaket og brukerne.

Her er det ytterst viktig at NAV er tydelig på hvem dette tiltaket skal være for, hva innholdet skal være og hvilke ordninger som skal etableres. Dette må fremkomme utvetydig i gjennomføringsavtalen.

Når skriftlig avtale er inngått kan NAV opprette selve tiltaket, og partene må sørge for at nødvendige ressurser og samhandlingsrutiner kommer på plass før det er aktuelt med inntak av deltakere.

3.4 Gård og tiltaksarrangør

Tiltaksarrangør er formelt sett ansvarlig for Grønt arbeid-tiltaket, kvalitetssikring og rapportering til NAV. Gården er, etter nærmere avtale med tiltaksarrangør, basert på den kompetanse og kapasitet gårdens personell har, delegert ansvaret for den daglige tiltaksdriften og den direkte oppfølgingen og arbeidsledelsen av deltakerne.

Tiltaksarrangør og gårdbruker må sikre rutiner for gjennomføring av samarbeid, informasjon, faglig veiledning, kvalitetssikring, mv. Fra 1. januar 2012 skal alle tiltaksarrangører for APS og VTA ha et kvalitetssikringssystem med eksterne revisorer. I Norge benyttes i all hovedsak Equass Assurance. Som underleverandør for APS/VTA-tjenester må gården også tilfredsstille KSL-standard.

Tiltaksarrangør og gårdbruker skal ha jevnlig samarbeidsmøter vedrørende oppfølgingen av tiltaket og deltakerne, samt faglige samarbeidsmøter (tilsvarende "rådgivende utvalg") med NAV. Her skal tiltaksdeltaker inviteres inn om det er behov for det og om vedkommende ønsker det. I tillegg skal både tiltaksarrangør og gården delta i ansvarsgruppe eller annen type samarbeidsgruppe for tiltaksdeltakere etter behov.

Finansieringen av tiltaket gis som tilskudd fra NAV til tiltaksarrangør, som etter nærmere avtalt fordelingsnøkkel overfører midlene til gården.

3.5 Det lokale NAV-kontoret

NAV har det overordnede ansvaret for å følge opp bruker og tiltak, og for å sikre fremdrift, koordinering og helhet i tilbudet.

NAV-kontoret skal:

- avklare brukere til tiltaket, gjerne sammen med kommunehelsetjenesten, DPS, mv.
- sørge for at aktuelle brukere får anledning til å få omvisning på gården og bli kjent med tilbudet før de bestemmer seg for om de ønsker å delta eller ikke
- initiere samtaler mellom bruker, veileder fra NAV og representant for tiltaksarrangør og gården for å sikre en felles forståelse av hva slags opplegg bruker skal inn i og til å avklare forventninger og behov
- avklare oppstartsdato og reisemåte til/fra tiltaket
- utarbeide en begrunnet aktivitetsplan og foreta innsøkning på tiltaket, hvor brukers forutsetninger, ønsker og behov, og nødvendig tilrettelegging og oppfølging underveis klart fremgår
- følge opp brukerne som avtalt, også på gården, delta i ansvarsgrupper og stå for innkalling til faglige samarbeidsmøter med gård og tiltaksarrangør
- sørge for forutsigbarhet og koordinering av innsats for brukerne, også gjennom kontinuitet i oppfølging over i andre tilbud, jobb eller skole, og under gjennomføring av dette, om det viser seg nødvendig

Mer informasjon:

For nærmere informasjon om Grønt arbeid, kontakt Fylkeskoordinator for arbeid og psykisk helse i ditt fylke: www.nav.no/psykiskhelse

Det er etter hvert en del gårder og tiltaksarrangører som driver Grønt arbeid-tiltak, se oversikt på www.innpaatenet.no eller www.attforingsbedriftene.no